

ความเป็นสุภาพบุรุษและแนวคิดเบื้องหลังตัวละครชายในนวนิยาย
เรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* ของ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ

Being Gentlemen and Background Concepts of Male Characters in the Novel
Titled *Mawlamyine Rose* Written by Major General Luang Wichitwathakarn

เอกชัย แสงโสภา (Ekkachai Sangsoda)¹

Received: May 24, 2023

Revised: September 21, 2023

Accepted: September 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นสุภาพบุรุษและแนวคิดเบื้องหลังของตัวละครชายในนวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* แต่งโดย พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ใช้การวิเคราะห์ตัวบทนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครชายมีความเป็นสุภาพบุรุษในแบบชายผู้ดี กล่าวคือ เกิดในชาติตระกูลสูงและได้รับการศึกษาดีสะท้อนความเป็นอภิชน มีความซื่อสัตย์และรักษามิตรภาพระหว่างสหาย หากดำเนินไปอย่างเห็นแก่ตัว ไม่คำนึงถึงคุณค่าและความรู้สึกของผู้หญิง ด้านความสุ่มเคร่งขรึม ตัวละครชายไร้คุณสมบัติข้อนี้ เพราะมีพฤติกรรมเหมือนเด็กเล่นซน ไร้ความรับผิดชอบ ขณะที่คุณสมบัติการให้เกียรติสุภาพสตรีนั้น ตัวละครชายไม่มีคุณสมบัติข้อนี้เพราะได้ล่วงละเมิดตัวละครหญิงอันนำไปสู่ความวุ่นวายของเรื่อง ในมิติของความเป็นสุภาพบุรุษแบบสามัญชน ผลการศึกษาไม่พบคุณสมบัติข้อนี้ ในมิติของความเป็นสุภาพบุรุษแบบมีจริยธรรมนำทาง ตัวละครชายต่างไร้เหตุผลเชิงจริยธรรมและควบคุมตนเองไม่ได้ เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดที่แฝงอยู่เบื้องหลังตัวละครชาย พบแนวคิดชายเป็นใหญ่ แนวคิดสตรีนิยมและการเมืองเรื่องเพศ ตลอดจนแนวคิดชนชั้นทางสังคม

คำสำคัญ: นวนิยาย, สุภาพบุรุษ, ตัวละครชาย, ชายเป็นใหญ่, สตรีนิยม

Abstract

This article aimed to study and analyze the gentlemanliness and male characters' background concepts in "Mawlamyine Rose" by Major General Luang Wichitwathakarn through the novel's plot. The findings showed that male characters were gentlemen in the form of aristocrats; they were born into a high family and well-educated, reflecting their privilege. They were honest and maintained friendships. Nevertheless, they proceeded selfishly without considering women's values and feelings. Regarding sobriety solemn, the male characters lacked this feature because they behaved like mischievous children without being irresponsible. Based on the property of honoring ladies, the male characters did not have this feature either because they harassed the female characters, which was the main cause leading to the story's chaos, in the dimension of being a commoner gentleman. The findings showed that this qualification was not found. To the extent of being an ethical gentleman, the male characters were morally irrational and unable to control themselves. When considering the background concepts of

¹ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Communication Arts Program, Faculty of Management Science, Phetchabun Rajabhat University

male characters, it showed the male-dominated, feminism, and sexual politics as well as social class concepts.

Keywords: Novel, Gentleman, Male Character, Male-Dominated, Feminism

บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นชาย (masculine) ในฐานะเพศสถานะ (gender) ที่ถูกกำกับบทบาทและความหมายผ่านระบบโครงสร้างสังคมแบบชายเป็นใหญ่ การสืบทอดอำนาจแบบสืบตระกูลอันมีอิทธิพลจากการปกครองนับแต่อดีตได้ยกบทบาทสำคัญในฐานะผู้ครองอำนาจนำให้กับผู้ชาย ดังปรากฏในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (กรมศิลปากร, 2533, หน้า 23) ที่กล่าวถึงการสืบราชสมบัติว่า “พ่อขุนตายยังพี่กู ภรรยาบำเรอแก่พี่กู ดังบำเรอแก่พ่อกู พี่กูตาย จึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม” นอกจากนี้ถ้อยความในหลักศิลาจารึกยังกล่าวถึงความกล้าหาญในการรบรบหลังช้างของพ่อขุนรามคำแหงสะท้อนความเป็นชายไทยในอุดมคติที่ประกอบด้วยความกล้าหาญ เป็นผู้นำ มีอำนาจและเป็นที่พึ่งของผู้อื่น

ขณะที่แนวคิดความเป็น ‘สุภาพบุรุษ’ ซึ่งเป็นความหมายหนึ่งของความเป็นชายได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยหลังจากสยามรับเอาขนบหลายประการจากตะวันตกเข้ามาด้วยต้องการสร้างความเป็นอารยะและความศิวิไลซ์อย่างตะวันตกภายใต้แรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจจักรวรรดิ เหนือขีดที่สูงสุด คือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่ทรงนำธรรมเนียมการจัดตั้ง ‘สโมสร’ (club) แบบชนชั้นสูงอังกฤษเข้ามาให้เป็นสถานที่สร้างมิตรภาพระหว่างพระสหายชาย รวมทั้งตั้งโรงเรียนแบบกินนอนเพื่อสอนความเป็นสุภาพบุรุษแก่กุลบุตรของชนชั้นสูง (ชานันท์ ยอดหงษ์, 2558, หน้า 109-118; สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2551, หน้า 79-80) คุณสมบัติความเป็นสุภาพบุรุษที่ปรากฏเด่นชัดในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีลักษณะอย่างที่เราเรียกว่า ‘สุภาพบุรุษแบบวิศวะ’ หรือ ‘ชายผู้ดี’ อันประกอบด้วย เกิดจากชาติตระกูลสูง มีการศึกษา มีความกล้าหาญ เคร่งขรึม อ่อนโยน และจงรักภักดีต่อสถาบัน (สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2551)

หากยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สังคมเรียกร้องและยอมรับในความเท่าเทียมมากขึ้น ความเป็นสุภาพบุรุษจึงเปลี่ยนจากความเป็นชายผู้ดีให้เป็นใครก็ตามที่ประกอบด้วยคุณสมบัติเสียสละทำเพื่อผู้อื่น ดังหลักการที่ศรีบูรพา กล่าวไว้ว่า “คนดีก็คือ ผู้ใดเกิดมาเป็นสุภาพบุรุษ ผู้นั้นเกิดมาทำเพื่อผู้อื่น” ภาพลักษณ์ของสุภาพบุรุษในงานเขียนของศรีบูรพาจึงเต็มไปด้วยตัวละครชายที่ไม่ได้เกิดจากตระกูลสูง หากเป็นชายสามัญชนที่ต่อสู้กับระบบชนชั้นและอำนาจนำ ด้วยความรู้ความสามารถและเนื้อแท้ เสียสละ ให้เกียรติสุภาพสตรี และทำเพื่อผู้อื่น (สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2551, หน้า 123) สะท้อนจริยธรรมในตัวละครชายที่เป็นคนดีและคนเก่ง ดังนั้น เมื่อตัวละครชายเป็นคนเก่งคนดีมีจริยธรรมจะส่งผลดีต่อตนเองและผู้อื่นในทางกลับกันหากตัวละครชายขาดจริยธรรมมักส่งผลกระทบร้ายแรงต่อตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง (จุฑามาศ ศรีระชา, 2565, หน้า 373-374)

จากภาพกว้างของกรอบแนวคิดความเป็นสุภาพบุรุษข้างต้น ผู้วิจัยได้นำกรอบความเป็นสุภาพบุรุษส่องพินิจตัวละครชายในนวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* อันเป็นนวนิยายหนึ่งใน 12 เรื่อง จากนวนิยายเท่าที่รวบรวมได้ของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (วาสนา บุญสม, 2535, หน้า 3) ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2510 เล่าถึงความสัมพันธ์อันยุ่งเหยิงของหนุ่มสาวชนชั้นสูงในยุคที่หงสาวดีมั่งคั่งด้วยเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยมีกรุงหงสาวดีเมืองหลวงของมอญซึ่งเป็นยุคร่วมกรุงศรีอยุธยาเป็นฉากหลัง โดย ‘กุหลาบเมาะลำเลิง’ ถูกใช้เป็น

สิ่งแทนหญิงสาวชาวป่าอย่าง ‘มณฑิณี’ หญิงไร้อำนาจในสังคมแห่งชนชั้น หากแต่เป็นตัวละครสำคัญที่ฉายให้เห็นความเป็นสุภาพบุรุษของชายชนชั้นนำ จากการศึกษาแบบนาร์รองของผู้วิจัยพบว่า ความยุ่งเหยิงที่พบในนวนิยายเกิดจากการกระทำของวัชรและเจ้าชายโสภณตัวละครชายที่สังคมคาดหวังว่าจะมีความเป็นสุภาพบุรุษ กลับส่งผลร้ายแรงต่อทั้งอัญชลีหญิงสูงศักดิ์และมณฑิณีหญิงสามัญชน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้การกระทำของวัชรและเจ้าชายโสภณส่งผลกระทบร้ายแรงต่อเส้นเรื่องนั้น ก็ด้วยทุกการกระทำอยู่ภายใต้พระเนตรพระกรรณของพระเจ้ากรุงหงสาวดี ผู้กุมอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดถึงขั้นให้โทษแก่วัชร เจ้าชายโสภณ และอัญชลีให้ต้องอาญาแผ่นดิน

งานศึกษาของวาสนา บุญสม (2535) ชี้ให้เห็นว่า พลตรี หลวงวิจิตรวาทการให้ความสำคัญกับตัวละครหญิงเป็นอย่างมาก โดยเขียนให้ตัวละครมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สะท้อนภาพผู้หญิงที่ต้องการปลดปล่อยตนเองให้หลุดพ้นจากโครงสร้างสังคมแบบชายเป็นใหญ่ สอดคล้องกับการศึกษาของธิดาดาว เดชศรี (2562) ที่ศึกษาความ “หัวโบราณ” ของตัวละครชาย ในนวนิยาย *ห้วงรัก-เหวลึก* ของหลวงวิจิตรวาทการโดยพบว่า ความหัวโบราณของตัวละครชายภายใต้สังคมปิตาธิปไตยนั้น รังแต่จะสร้างปัญหาและส่งผลกระทบต่อตัวละครหญิง ขณะที่ตัวละครหญิงถูกสร้างให้ดูทันสมัยและไม่จ่อมจมอยู่กับค่านิยมเดิมของสังคม

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่ยังไม่พบบงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นความเป็นสุภาพบุรุษของตัวละครชายในนวนิยายของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ และจากการอ่านนวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* เป็นที่น่าสนใจว่าผู้แต่งได้ประกอบสร้างตัวละครชายแสดงความเป็นสุภาพบุรุษอย่างไรจึงส่งผลกระทบต่อตัวละครอื่น ๆ เป็นวงกว้าง งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นสุภาพบุรุษและแนวคิดเบื้องหลังของการประกอบสร้างตัวละครชายในนวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง*

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นสุภาพบุรุษ

จากงานของสหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ (2551) ที่ศึกษาความเป็นสุภาพบุรุษตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและศรีบูรพา และแนวคิดต้นไม้อจริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539 อ้างถึงใน จุฑามาศ ศรีระชา, 2565) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นกรอบการศึกษา ดังนี้

1. **ความเป็นสุภาพบุรุษแบบชายผู้ดี** ประกอบด้วย เกิดในชาติตระกูลสูง ได้รับการอบรมและการศึกษาที่ดี ซื่อสัตย์และรักษามิตรภาพระหว่างสหาย สุขุม-เคร่งขรึม เข้าสังคม ให้เกียรติสุภาพสตรี จงรักภักดีต่อสถาบัน
2. **ความเป็นสุภาพบุรุษแบบชายสามัญชน** ประกอบด้วย เกิดในชาติตระกูลสามัญชน ผลักดันตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ เสียสละ ทำเพื่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม ต่อกับความยุติธรรมในสังคม ไม่ล่วงเกินสุภาพสตรี
3. **สุภาพบุรุษแบบมีจริยธรรมนำทาง** ตามแนวคิดต้นไม้อจริยธรรม ประกอบด้วย **ส่วนดอกผล** ประกอบด้วย ทำดีละเว้นชั่ว ขยันขันแข็ง และทำเพื่อส่วนรวม **ส่วนลำต้น** ประกอบด้วย มีเหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคต ควบคุมตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง มีใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ**ส่วนราก**ประกอบด้วย สติปัญญา ประสพการณ์ทางสังคม สุขภาพจิต

ส่วนการศึกษาแนวคิดเบื้องหลังตัวละครนั้นไม่ได้มีการศึกษาตายตัวเพราะผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์ให้ได้แนวคิดฐานราก (grounded concept) ซึ่งเป็นการหาข้อสรุปของข้อมูลแบบอุปนัย (inductive) จากปรากฏการณ์ในตัวบทที่ศึกษาหรือจากภาคสนามและนำมาพัฒนาเป็นแนวคิดทฤษฎี (Glaser, 1998)

เนื้อเรื่องโดยย่อของนวนิยาย เรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง*

เรื่องราวของวัชรา เป็นบุตรชายผู้เร่ร่อนและมั่งคั่ง เพื่อนรักของเจ้าชายโสภณหาลานลุงของพระเจ้ากรุงหงสาวดี หลงรักอัญชลี บุตรสาวเสนาบดีซึ่งเป็นสตรีสูงศักดิ์ผู้เพียบพร้อม ทั้งสองได้ดูดวงชะตาและทำการเสี่ยงทายต่อหน้าองค์เจดีย์หงสาวดีว่าจะได้ครอบครองอัญชลี ผลการเสี่ยงทายมาออกที่เจ้าชายโสภณ ทำให้วัชราตัดสินใจจะไปเมาะลำเลิงเพื่อหลีกทางให้ เจ้าชายโสภณขออัญชลีให้หามปราง แต่ด้วยความสงสารวัชรา อัญชลีกลับเป็นฝ่ายบอกรักและเลิอกวัชรา คืนนั้นอัญชลีตกเป็นของวัชรา เช้าวันต่อมาวัชราได้เดินทางไปยังเมาะลำเลิง

ถึงเมาะลำเลิงวัชราล้มป่วย มีมณฑิบุตรสาวของผู้อำนวยกาษาป่าไม้คนสนิทของบิดาวัชราเป็นผู้ดูแล ไม่นานอัญชลีได้มีจดหมายถึงวัชราให้ตัดใจจากเธอเสียเพราะมีพระบรมราชโองการให้มีการอภิเษกสมรสในอีกไม่ช้า หลังจากวันเดียวที่ได้รับจดหมาย วัชราได้ตัดใจจากอัญชลีด้วยการมอบความรักให้แก่มณฑิเพียงไม่นานอัญชลีได้ตามเขามาที่เมาะลำเลิง มณฑิจึงรู้ความจริงว่าเธอไม่ใช่ภรรยาคนแรกของวัชรา จากนั้นมีพระบรมราชโองการนำตัววัชราและอัญชลีไปไต่สวนในข้อหาหมั้นพระบรมเดชานุภาพ

พระเจ้ากรุงหงสาวดีจึงจัดพิธีอภิเษกสมรสเจ้าชายโสภณกับอัญชลีและกักบริเวณให้อยู่ในตำหนักของพระองค์และตั้งเงื่อนไขว่าอัญชลีต้องตั้งครุภักดิ์ในสามเดือน เจ้าชายโสภณจึงวางแผนให้วัชราลอบเข้ามาทำหน้าที่สามมีย่างสมบูรณ์ แต่แผนการกลับไม่เป็นไปตามนั้น พระเจ้ากรุงหงสาวดีจับได้จึงกักขังวัชราอีกคน

ระหว่างนั้นพระเจ้ากรุงหงสาวดีเสด็จประพาสเมาะลำเลิงตามคำเชิญของบิดาวัชรา โดยมีเจ้าชายรัชทายาทโดยเสด็จด้วย ครั้นนั้นเจ้าชายได้พบรักกับมณฑิและสวามิภักดิ์ถึงแม้ว่าบิดาของมณฑิและบิดาของวัชราจะรู้ว่ามณฑิตกเป็นของวัชราแล้ว แต่ไม่มีใครขัดพระราชนัดสวามิภักดิ์ ขบวนเสด็จกลับหงสาวดีวัชราถูกปล่อยตัวและรู้ว่ามณฑิถูกสวามิภักดิ์เป็นสวามิภักดิ์ เขาจึงไปทูลความจริงแก่พระเจ้ากรุงหงสาวดี วัชราได้รับการเตือนสติโดยบิดาจนเขาสำนึกว่าเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เป็นเพราะเขาเห็นแก่ตัว คิดจะครอบครองผู้หญิงโดยกระทำผิดประเพณี วัชราถูกขับให้ไปใช้ชีวิตลำพังที่เมาะลำเลิงอย่างโดดเดี่ยว แต่ในตอนท้ายกลับได้รับความรักจากมณฑิ เพราะพระเจ้ากรุงหงสาวดีเห็นใจความโหดร้ายของวัชราจึงยกมณฑิแก่เขา

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาความเป็นสุภาพบุรุษและแนวคิดเบื้องหลังการประกอบสร้างตัวละครชาย ในนวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* ซึ่งแต่งโดยพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ฉบับตีพิมพ์ พ.ศ. 2542 ศึกษาเฉพาะตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง ประกอบด้วย ตัวละครหลัก ได้แก่ วัชรา เจ้าชายโสภณ ตัวละครเสริม ได้แก่ พระเจ้ากรุงหงสาวดี บิดาของวัชรา และบิดาของมณฑิ โดยใช้กรอบการศึกษาความเป็นสุภาพบุรุษตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้พัฒนาไว้ ซึ่งความเป็นและไม่เป็นสุภาพบุรุษที่ค้นพบต้องกระทบส่งผลต่อตัวละครอื่น ๆ จากนั้นวิเคราะห์แนวคิดเบื้องหลังที่พบจากตัวละครเพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบออกมาเป็นรายประเด็นตามแนวทางการจัดกลุ่มข้อค้นพบ (thematic analysis) พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความเป็นสุภาพบุรุษในตัวละครชาย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดความเป็นสุภาพบุรุษ ประกอบด้วย 1) ความเป็นสุภาพบุรุษแบบชายผู้ดี 2) ความเป็นสุภาพบุรุษแบบชายสามัญชน และ 3) ความเป็นสุภาพบุรุษแบบมีจริยธรรมนำทาง มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ผลการศึกษตัวละครชาย ได้แก่ วัชรา เจ้าชายโสภณ พระเจ้ากรุงหงสาวดี บิดาของวัชรา และบิดาของมณฑิ สรุปได้ดังนี้

1. ความเป็นสุภาพบุรุษตามแบบชายผู้ดี จากการวิเคราะห์ตัวละครชายด้วยแนวคิดความเป็นสุภาพบุรุษตามแบบชายผู้ดี พบการประกอบสร้างตัวละครชาย ดังนี้

1.1 เกิดในชาติตระกูลสูง ตัวละครสำคัญอย่างวัชรมาเป็นชายที่เกิดในตระกูลมั่งคั่งและเจ้าชายโสภณาเป็นเชื้อพระวงศ์ใกล้ชิดพระเจ้ากรุงหงสาวดี สะท้อนว่าตัวละครทั้งสองเป็นชายที่เกิดในตระกูลชั้นสูง ดังบทบรรยายถึงชายทั้งสอง ดังข้อความด้านล่าง

...คนหนึ่งคือ เจ้าชายโสภณา หลานเธอของพระเจ้ากรุงหงสาวดี ในเวลานั้นหงสาวดีอยู่ในความปกครองของราชวงศ์รามัญ อีกคนหนึ่งคือ วัชร ลูกชายผู้เรืองอำนาจและยศศักดิ์ ทรัพย์สินของการเป็นชายหนุ่มที่คล่องว่องไว

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 4-5)

1.2 ได้รับการอบรมและการศึกษาดี ในนวนิยายไม่ได้ระบุชัดเจนว่าวัชรและเจ้าชายโสภณาได้รับการอบรมและการศึกษาดีอย่างไร หากมีการบรรยายถึงชายหนุ่มทั้งสองอย่างกว้าง ๆ ว่า นอกจากจะมีรูปร่างแล้วยังมั่งคั่งร่ำรวย และมีคุณสมบัติอื่น ๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ไหวพริบ โดยสังเกตจากเทคนิควิธีการและผลกำลังในการแข่งขันตีกังสดาลของทั้งสอง ดังข้อความด้านล่าง

...การตีกังสดาลเป็นศิลปะอันหนึ่ง ไม่ใช่จะมีกำลังเรี่ยวแรงก็หวดลงไป ต้องตีให้ถูกเหมาะ ถูกเวลาหมุนของกังสดาล คนทั้งหลายเอาใจช่วยวัชรและเขาตีได้อย่างถูกต้อง เสียงดังกังวานไม่แพ้เจ้าชายโสภณา...

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 6)

ขณะที่บริบทของชนชั้นสูงนิยมส่งบุตรชายเข้ามารับการฝึกหัดเรียนรู้งานราชการในรั้ววัง ทำให้มีโอกาสในการรับราชการ สะท้อนความเป็นอภิสิทธิ์ชน ดังเช่นที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีรับสั่งให้วัชรเข้าฝึกหัดงานราชการกับเสนาบดีกรมนาเพื่อไม่ให้ออกไปสร้างเรื่องยุ่งยากอีกว่า

“เอาไปฝากเสนาบดีกรมนา บอกว่าฉันให้ฝากเข้าฝึกหัดราชการฝ่ายกรมนา แล้วให้เข้าประจำงานเสียทันที ถ้าฉันได้พบเสนาบดีกรมนา ฉันก็จะช่วยฝากฝังเขาให้อีก”
“...ให้ทำเรื่องราชการเสียจะได้ไม่มีเรื่องยุ่งยากอีก”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 89)

1.3 ซื่อสัตย์และรักษามิตรภาพระหว่างสหาย คุณสมบัติดังกล่าวปรากฏทั้งในตัวละครวัชรและเจ้าชายโสภณา หากผู้แต่งใส่ความหมายให้ความรักต่อเพื่อนนี้เป็นสาเหตุหนึ่งของเรื่องยุ่งยาก กล่าวคือ มิตรภาพระหว่างวัชรกับเจ้าชายโสภณานี้ตกอยู่ภายใต้อำนาจแบบชายเป็นใหญ่ด้วยเข้าใจว่าตนมีสิทธิในร่างกายและจิตใจของสตรีซึ่งนำไปสู่การผูกปมของเรื่อง ดังนี้

...“ถ้าจะให้แน่ใจ เราเสี่ยงทายกันอีกสองครั้งให้ครบสามครั้งก็ได้”

“หม่อมฉันแน่ใจแล้ว ไม่ต้องเสี่ยงทายต่อไปอีก”

“แปลว่าเธอยกอัญชลีให้แก่ฉัน”

“ถูกแล้ว เท่ากับหม่อมฉันเด็ดดวงใจของหม่อมฉันถวาย”

“และหวังว่ามิตรภาพในระหว่างเราทั้งสองคงจะไม่มีเปลี่ยนแปลง”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 15)

เจ้าชายโสมณาเองก็ทรงซื่อสัตย์ต่อวัชรฯ แม้จะได้รับสิทธิอันชอบธรรมในฐานะสามีที่ผ่านการสมรสอย่างถูกต้อง ตามที่กราบทูลเจ้ากรุงหงสาวดี ดังข้อความด้านล่าง

...“ข้าพเจ้าไม่ได้แต่ต้องอัญชลีเพราะถือหลักว่าเมียของเพื่อนต้องถือเป็นเทพิตา ซึ่งแต่ต้องไม่ได้ แต่ข้อไขของทูลกระหม่อมลุน ว่าอัญชลีต้องมีครรรค์จึงจะออกจากที่นี่ได้ ข้าพเจ้าก็ต้องหาวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้อัญชลีมีครรรค์” (ด้วยการช่วยให้วัชรฯ ลอบเข้ามาในวัง)

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 118)

1.4 จงรักภักดีต่อสถาบัน คุณสมบัติข้อนี้ของตัวละครชายสามารถตีความได้จากการแสดงออกของตัวละครชาย ดังนี้

แสดงออกว่าซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ปรากฏในตัวบิดาของวัชรฯ ชายผู้มั่งคั่งจากการเป็นเจ้าของธุรกิจป่าไม้ที่เมาะลำเลิง เขาได้แสดงออกถึงความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณด้วยการสร้างเรือนรับรองแบบถาวรสำหรับรับเสด็จครั้งที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีประพาสเมาะลำเลิงพร้อมเจ้าชายรัชทายาท

...บิดาของวัชรฯ จึงต้องเดินทางล่วงหน้ามาจัดการรับเสด็จ โดยลงทุนรอนเป็นจำนวนมาก สร้างพลับพลาที่ประทับใหม่เป็นเรือนใหญ่เก้าห้อง ทำด้วยไม้จริงทั้งหลัง เกือบแข่งกับปราสาทในหงสาวดีเอง และสร้างเสร็จรวดเร็วอย่างเนรมิต...

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 120)

ในทางกลับกันผู้วิจัยพบคุณสมบัติที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานสุภาพบุรุษแบบชายผู้ดีที่ต้องมีความจงรักภักดี อย่างตัวละครวัชรฯ ที่ต้องถูกคุมขัง วัชรฯ จึงกระทำได้เพียงแสดงออกว่าจงรักภักดีด้วยการน้อมรับโทษ หากผู้แต่งเผยความในใจว่า เขาชิงชิงราชวงศ์ยี่นุกที่แย่งหญิงอันเป็นที่รักไปอีกคน ดังข้อความด้านล่าง

ส่วนวัชรฯ มีความเห็นไม่เหมือนคนอื่น ความรู้สึกขมขื่นได้มีอยู่ในหัวใจของเขามาก เขารู้สึกว่าเป็นการถูกข่มเหง และวงศ์ษัตริย์เป็นศัตรูของเขา ความรักของเขาถูกบังคับและแย่งชิงเอาไป...เขาเหลือความหวังอยู่แต่มีณนี้ ก็มาถูกแย่งเอาไปอีก ทำไมวงศ์ษัตริย์จึงจำเพาะเจาะจงข่มเหงเขาคนเดียว

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 166)

ในประเด็น **ความสุชุม-เคร่งขรึม** ผู้วิจัยไม่พบคุณสมบัติข้อนี้ แต่กลับพบว่าตัวละครชายกระทำการคึกคะนองแบบเด็ก เช่นตอนที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีเฝ้าโทษหนักแก้ววัชรฯ โดยให้เข้ารับราชการใกล้พระเนตรพระกรรณ ดังข้อความด้านล่าง

“เจ้าลูกชายนี้” พระเจ้ากรุงหงสาวดีรับสั่งทางวัชรฯ “ชินปล่อยไว้เฉย ๆ ก็จะไม่เกะกะชุกชน”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 88)

หรือ ความรู้สึกของวัชรฯ ที่ไม่กล้าเผชิญหน้ากับมณีนีเพราะคิดว่ามณีนีอาจรู้ว่าเขากับอัญชลีมีความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา ดังข้อความด้านล่าง

...สภาพของเขาเวลานี้เป็นเหมือนเด็กที่ทำผิด และจะถูกผู้ใหญ่เอาไปลงโทษ ทั้ง ๆ ที่แน่ใจว่าไม่ใช่ความผิดของเขา...

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 77)

1.5 การให้เกียรติสุภาพสตรี การไม่ล่วงละเมิดสุภาพสตรีเป็นคุณสมบัติที่ปรากฏทั้งในสุภาพบุรุษแบบผู้ดีและสุภาพบุรุษแบบสามัญชน คุณสมบัตินี้ปรากฏในตัวละครเจ้าชายโสภณา เป็นคุณธรรมประจำใจของเขา แม้จะเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับอัญชลีแล้วก็ตาม ดังข้อความด้านล่าง

*“...ฉันจะไม่แตะต้องอัญชลี เมียเพื่อนก็เหมือนเทพธิดา ซึ่งฉันแตะต้องไม่ได้” อัญชลี
หายใจโล่ง ความคาดหวังของเธอไม่ผิด เธอแลเห็นเจ้าชายเป็นบุรุษที่ล้ำเลิศ สมควรแก่
ความเชื่อถือไว้วางใจ เธอรู้สึกนับถือเจ้าชายโสภณาเหมือนพี่ชาย เธออยากจะลงกราบ
แต่ก็เห็นว่ายังไม่ถึงเวลาอันสมควร*

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 95)

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยไม่พบคุณสมบัติ **การให้เกียรติสุภาพสตรี** ในตัวละครวัชร เพราะเขาคิดว่าตนมีสิทธิครอบครองผู้หญิงที่แสดงท่าทีมีใจต่อเขา ดังข้อความด้านล่าง

*...เขาคิดว่าเขายังมีสิทธิ์ที่จะทำได้ เพราะอัญชลีก็ยังไม่เป็นของเจ้าชาย เธอยังเป็น
ของตัวเองของเธอเอง และเธอก็รักเขา เขาเป็นผู้เสียสละ เพื่อความสุขของเพื่อนและผู้ที่เขา
รัก จะเป็นความผิดร้ายอะไรหนักหนาถ้าเขาจะกอดอัญชลีในขณะนี้...*

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 27-28)

2. ความเป็นสุภาพบุรุษแบบสามัญชน เมื่อนำกรอบความเป็นสุภาพบุรุษแบบสามัญชนมาพิจารณา ผู้วิจัยพบ ตัวละครชายเกิดในชาติตระกูลสามัญชน และมีแรงผลักดันตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ คือ บิดาของมณฑิ ในฐานะผู้อำนวยการป่าไม้ ซึ่งเป็นคนเก่าแก่ของตระกูลวัชร ทำงานกับบิดาด้วยความรู้ จงรักภักดี สุจริต และขยันขันแข็ง จนได้รับความไว้วางใจจากบิดาของวัชร ดังข้อความด้านล่าง

*ผู้อำนวยการป่าไม้...เป็นคนเก่าแก่ประจำตระกูล...มีความจงรักภักดี ดูแลผลประโยชน์
การทำงานด้วยความสุจริตและความขยันขันแข็ง*

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 39)

*เขาไม่ใช่ทาส ไม่ใช่ไพร่ แต่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเชิงงานป่าไม้ ซึ่งบิดาวัชรก็ต้อง
ไว้วางใจและอาศัยเขาในงานด้านนี้*

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 41)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่พบ **การเสียสละ** ทำเพื่อผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวมและการต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคม แม้วัชรและเจ้าชายโสภณาเสียสละให้กันและกันในฐานะเพื่อน โดยมองว่าการยกผู้หญิงให้กันและกันนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้อง หากการกระทำเช่นนั้นไม่ใช่การทำให้ส่วนรวม และแม้จะพบการต่อสู้กับสิ่งที่วัชรและเจ้าชายโสภณามองว่าไม่ยุติธรรมต่อตนและคนที่ตนรัก นั้นกลับนำไปสู่ความยุ่งยากมากขึ้น เช่น การพยายามช่วยให้วัชรเข้าวังเพื่อให้ได้อยู่กับอัญชลี หรือการขัดทานการอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าชายรัชทายาทกับมณฑิ เป็นต้น

3. ความเป็นสุภาพบุรุษแบบมีจริยธรรมนำทาง ตามกรอบต้นไมจริยธรรมพบว่า ส่วนดอกผลประกอบด้วย ทำดีละเว้นชั่ว ขยันขันแข็ง และทำเพื่อส่วนรวม ส่วนลำต้นประกอบด้วย มีเหตุผลเชิงจริยธรรมมุ่งอนาคต ควบคุมตนเอง เชื่อมมั่นในตนเองและมีใจใส่สัมฤทธิ์ ส่วนรากประกอบด้วย สติปัญญา ประสพการณ์ทางสังคม สุขภาพจิต คุณสมบัติเหล่านี้ไม่พบในตัวละครหลักอย่างวัชรและเจ้าชายโสภณา แต่กลับพบในตัวละครชายเพียงคนเดียว คือ บิดาของวัชร ที่มีการทำดีละเว้นชั่วและผดุงความยุติธรรม ทั้งตั้งใจมั่นที่จะเตือนสติวัชรให้สำนึกในความผิดของตน เพื่อไม่ให้ไปสร้างความเดือดร้อนให้ใครอีก ดังข้อความด้านล่าง

...“การกระทำของเจ้าเป็นการพาลผู้หญิง เป็นการกระทำที่ชั่วร้าย มันทนเป็นเด็กที่อยู่ใน
อำนาจของเรา... เมื่อเจ้าแสดงความรักแก่เขา เขาก็ไม่สามารถจะขัดข้องขึ้นใจ...แล้วเจ้ามาอ้าง
สิทธิว่าเขาเป็นเมีย พยายามตัดรอนอำนาจวาสนาของเขา นี่เป็นการชั่วร้ายที่สุด”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 179)

แม้แต่พระเจ้ากรุงหงสาวดี ก็มีอาจเป็นสุภาพบุรุษหากพิจารณาจากเกณฑ์ข้อนี้เนื่องจากเมื่อพระองค์
ประสงค์สิ่งใดก็จักได้ตามพระประสงค์โดยไม่ได้สนใจว่าผิดศีลธรรมแต่อย่างใด ดังตอนที่บิดาของวัชรหามปราชญ์
ไม่ให้วัชรกราบทุกความจริงเรื่องมณฑลตกเป็นของวัชรว่า

“สิ่งที่พระมหากษัตริย์มีพระราชประสงค์ สิ่งนั้นเราต้องถวาย โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะต้องเป็น
ของใคร หรือเคยเป็นของใครมาแล้ว หรือกำลังเป็นของใครอยู่ การที่จะกราบทุกให้รู้ว่ามีมณฑลที่เคย
เป็นเมียของลูก ผลก็จะมีเพียงอย่างเดียว คือ ทำให้ทรงเกลียดชังลูกมากขึ้น แล้วก็จะทำให้เปลี่ยน
พระทัยในการสวามิภักดิ์ให้จงได้”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 162)

ผลการวิเคราะห์แนวคิดเบื้องหลังตัวละครชาย

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* พบว่าพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ใช้ถ้อยคำสมัยใหม่ที่
ไม่นิยมใช้ในนวนิยายย้อนยุคโดยเฉพาะยุคร่วมกับกรุงศรีอยุธยา ถ้อยคำสำนวนภาษาในนวนิยายสะท้อนว่าเป็น
วิธีคิดของสังคมสมัยใหม่ เช่น คำว่าดิฉัน เธอ ผม สิทธิ เสรีภาพ ผู้อำนวยการ เจ้าหน้าที่ ฯลฯ ทั้งยังมีสำนวน
การวิพากษ์ค่านิยมดั้งเดิมของสังคมด้วยแนวคิดสากล เช่น แนวคิดชนชั้น แนวคิดชายเป็นใหญ่ แนวคิดการเมือง
เรื่องเพศ รวมถึงสตรีนิยม ทั้งนี้จากการวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* พบแนวคิดเบื้องหลัง
ตัวละครชาย ดังนี้

1. **แนวคิดชายเป็นใหญ่** อำนาจชายเป็นใหญ่มีให้เห็นตั้งแต่ฉากแรกที่เปิดตัวสามตัวละครหลัก คือ
วัชร เจ้าชายโสมณา และอัญชลี วัชรและเจ้าชายโสมณาแสดงภาวะช่วงชิงอำนาจชายเป็นใหญ่ด้วยการแข่งขัน
ตีกันสดาล ที่สำคัญพบภาพชายเป็นใหญ่เชิงโครงสร้างผ่านตัวละครพระเจ้ากรุงหงสาวดี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 **ชอบท้าทาย-แข่งขันเพื่อครองความเป็นเจ้า** เห็นได้ชัดจากวัชรและเจ้าชายโสมณาที่ชอบ
ท้าทายและเอาชนะโดยมีชีวิตและโชคชะตาของผู้หญิงเป็นเดิมพัน ดังข้อความด้านล่าง

“เราหาวิธีเสี่ยงทาย ต่อหน้าองค์พระเจดีย์หงสา ให้แน่ชัดว่าอัญชลีควรจะเป็นของใคร”

“แล้วอย่างไรต่อไป ?”

“แล้วคนที่ได้ชัยชนะในการเสี่ยงทาย มีอำนาจที่จะติดต่อขอความรักโดยตรงจาก
อัญชลี ให้ผู้ใหญ่จัดการสวามิภักดิ์ ส่วนผู้ที่แพ้ในการเสี่ยงทายจะต้องไม่เกี่ยวข้องยุ่งชิง”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 15)

1.2 **คิดว่าตนทำถูกเสมอ** ความคิดเช่นนี้ของวัชรและเจ้าชายโสมณาเป็นความคิดที่อยู่เบื้องหลัง
การกระทำของบุคคลทั้งสองซึ่งมองว่าตนทำอะไรไม่เคยผิด แม้แต่เรื่องการล่อลวงเมิดผู้หญิงโดยอ้างความรักและ
ความจริงใจ ดังที่วัชรและเจ้าชายโสมณากล่าวถึงเหตุการณ์นุ้ยวายหลังจากวัชรและอัญชลีถูกจับมาไต่สวน
ดังข้อความด้านล่าง

“ก็ไม่ใช่ความผิดของใคร” รัชราตอบ **“ทุกคนก็ทำถูก แต่มันยุ่ง เป็นครั้งแรกที่หม่อมฉันได้พบแต่เรื่องยุ่งโดยที่ไม่มีใครทำผิด ทุกคนทำถูก ทุกคนทำดีแต่ความถูกต้องและความดีนี้เองทำให้ยุ่ง เป็นเรื่องแปลกมาก หม่อมฉันไม่เคยพบเรื่องแบบนี้มาก่อน”**

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 89)

1.3 คิดว่าผู้หญิงเป็นสิ่งของ ประเด็นนี้พบบ่อยครั้งในความคิดของตัวละครชาย เช่น รัชราและเจ้าชายโสภณจะยกอัญชลีให้แกกัน ที่น่าสนใจคือความคิดนี้ยังปรากฏในวิธีคิดของพระเจ้ากรุงหงสาวดี รวมถึงบิดาของรัชราและบิดาของมณฑินที่เกรงกลัวต่อพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินจึงกระทำต่ออัญชลีและมณฑินราวว่าพวกเธอเป็นวัตถุสิ่งของ ดังนี้

ผู้หญิงเป็นสิ่งที่ยกให้เพื่อนได้เพื่อมิตรภาพ ดังปรากฏในบทสนทนาระหว่างรัชากับเจ้าชายโสภณหลังจากเสี่ยงทำทายต่อหน้าองค์เจดีย์หงสา ผลปรากฏว่าเจ้าชายได้ครอบครองอัญชลี เจ้าชายขอให้มีการเสี่ยงทายอีกครั้งแต่รัชรายืนยันว่าอัญชลีจะต้องเป็นของเจ้าชายอย่างไม่ต้องสงสัย ดังข้อความด้านล่าง

“หม่อมฉันแน่ใจแล้ว ไม่ต้องเสี่ยงทายต่อไปอีก”

“แปลว่าเธอยกอัญชลีให้แกฉัน”

“ถูกแล้ว เท่ากับหม่อมฉันเด็ดดวงใจของหม่อมฉันถวาย”

“และหวังว่ามิตรภาพในระหว่างเราจะไม่มีเปลี่ยนแปลง”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 17)

ผู้หญิงจะแต่งงานกับใครหรือเป็นของใครผู้ชายคือผู้ตัดสิน ดังที่เกิดแก้มณฑิน ซึ่งแม้บิดาของรัชราและบิดาของเธอเองจะรู้อยู่แล้วว่าเธอตกเป็นของรัชรา หากไม่มีผู้ใดกล้าทูลความจริงแก่พระเจ้ากรุงหงสาวดีหรือแม้แต่ในตอนสุดท้ายมณฑินก็ถูกพระราชทานคืนแก่รัชรา ซึ่งสะท้อนว่าผู้หญิงจะถูกยกให้ใครก็ได้

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนพระทัยเพราะคนที่นี่ไปบอกว่าคุณกำลังป่วยหนัก ทรงแน่ว่าคงเกิดจากความโหม่นสลด ทรงประกาศยกเลิกพิธีหมั้น โดยอ้างเหตุผลว่าพระราชทานคืนให้คุณ เพื่อตอบแทนความดีความชอบที่คุณพ่อของคุณได้ทำ...”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 120)

1.4 ผู้กำหนดผิดถูกล้วนเป็นชาย จากนวนิยายสะท้อนว่าสังคมยอมรับให้ชายเป็นผู้ปกครองและมีอำนาจในการกำหนดผิดถูก ซึ่งเป็นชี้ตาย กล่าวเตือนและลงโทษ โดยปรากฏชัดในตัวละครพระเจ้ากรุงหงสาวดี บิดาของรัชราและบิดาของมณฑิน ดังนี้

เจ้าแผ่นดินถือสิทธิ์ขาด ดังจะพบว่าการกระทำของตัวละครหลักตกอยู่ภายใต้การรู้เห็นของพระเจ้ากรุงหงสาวดี ผู้มีอำนาจวางกฎเกณฑ์ ตัดสินผิดถูกและการลงโทษ เช่น การกักบริเวณเจ้าชายโสภณและอัญชลี โดยวางเงื่อนไขให้อัญชลีตั้งครมภายในสามเดือนจึงจะเป็นอิสระ การกักขังรัชราให้อยู่ในตำหนักการตัดสินโทษแก่เจ้าหน้าที่ที่กระทำผิด รวมถึงการกำหนดธรรมเนียมตามพระราชประสงค์โดยเฉพาะหญิงที่มีสามีแล้วหากเป็นพระราชประสงค์ก็ไม่ใช่เรื่องผิด

เมื่อบิดาบอกว่าถูกคือถูก หากว่าผิดคือผิด ประเด็นนี้เห็นได้ชัดจากในตอนท้ายเรื่อง รัชรามีสติและสำนึกผิดก็ต่อเมื่อบิดาได้ชี้ให้เห็นว่านั่นคือความผิดของเขา ทั้งที่ก่อนหน้านี้พระเจ้ากรุงหงสาวดีได้ลงโทษทัณฑ์ไว้มาก แต่รัชรากลับไม่ได้สำนึก ดังข้อความด้านล่าง

“เราพูดกันอยู่เสมอว่าเรื่องนี้ทั้งเรื่อง **ไม่มีใครทำผิด** แต่ความยุ่งยากมีขึ้นมาเอง”
“เป็นไปได้” บิดาตอบ “ผลทุกอย่างต้องมีเหตุ ถ้าเหตุดีก็เกิดผลดี ถ้าเหตุร้ายก็เกิด
ผลร้าย...และผู้ทำผิดทำชั่วนั้น ก็คือตัวเจ้าเอง”
วชิราณิงอีกครั้ง

“แต่ความผิดที่อุกฉกรรจ์มหันตโทษ” บิดาพูด “ก็คือการขัดคำสั่งของพ่อ ทั้ง ๆ
ที่พ่อได้ชี้แจงเหตุผลอย่างรอบคอบ อธิบายถึงทางได้ทางเสียให้ฟังอย่างละเอียดแล้ว
เจ้ายังขัดคำสั่ง...อันนี้ทำให้พ่อโหม่นมาก” เขานั่งนิ่ง ก้มหน้า และคราวนี้เป็นครั้งแรก ที่
เขารู้สึกว่าเขาได้ทำผิดไปจริง...เขาเริ่มแลเห็นไปที่ละน้อย ว่าคำที่บิดาพูดนั้น เป็นการถูก
ต้อง ... เป็นความผิดจริง ควรเป็นบาปหนักจริง

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 182-183)

2. แนวคิดสตรีนิยมและการเมืองเรื่องเพศ ผู้วิจัยพบการใส่ความคิดเชิงวิพากษ์แบบสตรีนิยมให้อัญชลี
และมณฑินมีสิทธิมีเสียงที่จะแสดงความเห็นและแสดงท่าทีต่อต้านท้าทายความคิดจากสภาพสังคมจริง ทั้งนี้
จากการศึกษาพบประเด็นย่อยเกี่ยวกับสตรีนิยม ดังนี้

2.1 ผู้หญิงตั้งคำถามต่อวาทกรรมเดิม ตัวละครหญิงในเรื่องทั้งอัญชลีและมณฑินถือเป็น
ตัวละครที่มีกรอบคิดแบบสตรีนิยม โดยตั้งคำถามต่อสังคมให้คนอ่านและตัวละครชายได้ขบคิดในหลายประเด็น
ดังนี้

จริงหรือที่ผู้หญิงเป็นทรัพย์สินสมบัติของผู้ชาย ดังที่อัญชลีต่อว่าวชิราและเจ้าชายโสภณาสเสมอ
ว่าชายหนุ่มทั้งสองทักท้วงเอาเองว่าผู้หญิงเป็นสมบัติของผู้ชายอันเป็นต้นเหตุแห่งความยุ่งยากของเรื่องทั้งหมด
ดังข้อความด้านล่าง

“เธอเชื่ออย่างไรว่าฉันจะยอมแต่งงานกับเจ้าชาย อัญชลีพูด **เธอทั้งสองมีอำนาจอะไร
ที่จะตัดสินให้ฉันแต่งงานกับคนนั้นคนนี้”**

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 21)

จริงหรือที่ผู้หญิงเมื่อสูญเสียพรหมจรรย์แล้วย่อมหมดราคา ดังที่มณฑินรู้สึกไม่พอใจต่อ
คำพูดของวชิราที่ต้องการทูลความจริงต่อพระเจ้ากรุงหงสาวดีว่าเธอไม่ใช่หญิงสาวบริสุทธิ์หากผ่านการมีสามีมา
แล้ว ดังข้อความด้านล่าง

คำพูดอันนี้ ทำให้มณฑินรู้สึกไม่พอใจ ...ดูที่ว่า **หญิงที่ได้ประสบความรักแล้วก็หมด
คุณค่า ไม่มีทางที่จะประสพโชควาสนาอะไรอีกต่อไป หญิงที่มีผัวแล้ว กลายเป็นคนเสียหาย
ไม่เป็นคนดีพอที่จะได้แต่งงานกับผู้สูงศักดิ์...**

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 107)

จริงหรือที่ผู้หญิงไม่มีสิทธิ์กำหนดโชคชะตาของตนเอง ดังที่มณฑินน้อยเนื้อต่ำใจใน
ชะตากรรมที่เธอไม่ได้ก่อขึ้น ซึ่งล้วนเกิดจากอำนาจผู้ชายทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นชายคนรัก บิดา หรือเจ้านายของบิดา
ดังข้อความด้านล่าง

...เธอมองว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น เธอไม่ได้เป็นคนก่อ คนอื่นเป็นคนก่อทั้งนั้น
เธอไม่ได้บังคับความจริงต่อพ่อของตัว หรือพ่อของวชิรา...**ได้รับคำสั่งให้ทำอะไรเธอก็ทำตาม
โดยเชื่อผู้ใหญ่จะไม่ทำอะไรที่น่าความเสียหายมาให้...**

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 165)

ผู้หญิงกับการสร้างความหมายใหม่ ไม่เพียงตั้งคำถามต่อวาทกรรมชายเป็นใหญ่ที่กดทับผู้หญิงไว้ แต่ยังพบว่านวนิยายได้สร้างความหมายใหม่ให้กับผู้หญิงที่ไม่ค่อยพบในสังคมจารีตด้วย ดังนี้

ผู้หญิงกล้าพูด กล้าคิดขบถและกล้าต่อรอง อันเป็นพฤติกรรมที่หญิงในสังคมยุคจารีตไม่กล้าแสดงออก ดังที่อัญชลีแสดงความเกลียดชังต่อพระเจ้ากรุงหงสาวดีที่จะพิสูจน์ว่าอัญชลีเป็นหมันจริงหรือไม่ ด้วยการดำริเชิงขมขื่นจะให้ไปแต่งงานกับชายอื่นดังคำบรรยายว่า ดังข้อความด้านล่าง

...อัญชลีเวลานี้เกลียดชังพระเจ้าหงสาวดีอย่างที่สุด แลเห็นเป็นกษัตริย์ที่โหดร้าย ทำอะไรตามใจตนเอง เห็นคนเป็นสัตว์จับผสม จับทดลอง ถ้าเธอสามารถจะเป็นกบฏได้ เธอจะไม่รีรอที่จะกบฏต่อกษัตริย์องค์นี้...

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 107)

ผู้หญิงไม่เป็นฝ่ายทอดสะพานหรือข้ามไป ดังที่เจ้าชายรัชทายาทประสงค์ให้มณฑลตามเสด็จชมทัศนียภาพของป่าเมาะลำเลิงและมีโอกาสหลายครั้งที่จะใกล้ชิด แม้เจ้าชายจะไม่เคยล่วงเกินด้วยการสัมผัสแต่ มักส่งคำพูดเชิงขู่สาวเสมอ หากมณฑลไม่ได้ตอบ เพราะในใจยังมั่นคงต่อวิชา ดังข้อความด้านล่าง

...เจ้าชายทรงรับสั่งหลายครั้ง ซึ่งแสดงว่าได้ทรงทอดสะพานรักมายังเธอและเรียกร้องให้เธอเดินไต่ไปพบเจ้าชายที่กลางสะพาน แต่กระทั่งถึงบัดนี้มณฑลยังไม่ยอมก้าวไปเหยียบสะพานนั้น...

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 138)

2.3 มองการใช้อำนาจของผู้ชายเป็นเรื่องบ้าบอ ไร้สาระและน่าขบขัน ความคิดนี้ปรากฏขึ้นในห้วงคิดของอัญชลี หลังจากที่เธอเผชิญเรื่องทุกข์ยากนานัปการ ทั้งการถูกจองจำในพระราชวัง การถูกบังคับให้ตั้งครรภ์ เธอมองว่าอำนาจของผู้ชายที่สั่งให้เธอทำในสิ่งที่เธอไม่ต้องการโดยที่ไม่สามารถต่อรองใด ๆ ได้นั้นเป็นเรื่องน่าขบขันราวกับขมละคร ดังข้อความด้านล่าง

แต่อัญชลีมิได้ตัดสินใจว่าจะทำประการใด ถ้าเป็นผู้หญิงอื่นอาจจะคิดฆ่าตัวตาย แต่อัญชลีไม่คิดไปในทางนั้น เธอกลับเห็นเป็นเรื่องตลกขบขันเป็นละครที่สนุกขุดหนึ่ง อยากจะดูอยากจะแสดงไปให้จบฉาก ดูว่าผลสุดท้ายจะเป็นอย่างไร

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 93)

3. แนวคิดชนชั้นทางสังคม เป็นแนวคิดที่เผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำในฐานะผู้ควบคุมและกระทำการ (dominate class) กับชนชั้นรองหรือชนชั้นล่าง (subordinate class) ในฐานะผู้ถูกควบคุมและผู้ถูกกระทำการ ทั้งนี้จากการศึกษานวนิยาย ผู้วิจัยพบประเด็นชนชั้นทางสังคม ดังนี้

3.1 การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นแนวคิดการปกครองที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์รัฐอธิปัตย์ อันหมายถึงกฎหมายคือตัวพระองค์เอง ดังนั้น พระบรมเดชานุภาพของพระเจ้ากรุงหงสาวดีนั้นมีมากเหลือประมาณ โดยในนวนิยายได้กล่าวถึงพระราชอำนาจของพระองค์ ดังนี้

การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพโทษถึงประหารชีวิต ดังที่อัญชลีบรรยายความรู้สึกไว้หลังจากถูกตัดสินให้รับโทษด้วยการอภิเษกสมรสกับเจ้าชายโสภณาและถูกคุมขังในวัง ดังข้อความด้านล่าง

...ในใจอัญชลี แลเห็นว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องบ้าหลัง แต่ก็ไม่มีทางจะขัดขึ้น
พระบรมราชโองการ การโต้แย้งคัดค้านหรือขัดขึ้นในเวลานั้น ย่อมหมายถึงชีวิต... วัชราก็มี
ความเห็นอย่างนั้นและรู้สึกว่าเป็นเคราะห์ดีอยู่มาก ที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีทรงตกลงพระทัย
อย่างนี้แทนที่จะเอาโทษฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเป็นโทษถึงพินาศ

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 87)

ไม่มีสิ่งใดผิดหากเป็นพระราชประสงค์ ดังที่บิดาของวัชรากล่าวกับวัชรว่า หากเป็น
พระราชประสงค์แล้วแม้หญิงนั้นจะเคยเป็นภรรยาใครมาก่อนก็ไม่อาจขัดพระราชประสงค์ได้ ดังข้อความด้านล่าง

“สิ่งที่พระมหากษัตริย์มีพระราชประสงค์ สิ่งนั้นเราต้องถวาย โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะ
ต้องเป็นของใคร หรือเคยเป็นของใครมาแล้ว หรือกำลังเป็นของใครอยู่

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 162)

3.2 การปกครองแบบหัวเมือง เมะลาละเป็นส่วนหนึ่งของหงสาวดี อันเป็นเมืองท่าสำคัญ
ในการค้าขายกับต่างประเทศเนื่องจากเป็นทางออกสู่ทะเล โดยเฉพาะอุตสาหกรรมต่อเรือและป่าไม้ซึ่งเป็นสินค้า
ส่งออกหลักของเมะลาละ (ชัยวัฒน์ ปะสุนะ, 2565, หน้า 39) ความสัมพันธ์ระหว่างเมะลาละกับหงสาวดี
เป็นไปในรูปแบบรัฐบรรณาการ เจ้าเมืองและชาวเมะลาละมิได้เป็นอิสระ แต่ต้องแสดงความจงรักภักดีต่อ
หงสาวดีในฐานะเมืองประเทศราช เช่น

การถวายความจงรักภักดีของชาวเมะลาละ สะท้อนได้จากการเสด็จประพาส
เมืองเมะลาละของพระเจ้ากรุงหงสาวดี ชาวเมืองต่างปรับปรุงถนนหนทาง ตลอดจนทัศนียภาพตลอดสอง
ข้างทางอย่างสมพระเกียรติ

การลงโทษขุนนาง ดังที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีโปรดที่จะประทับในหมู่บ้านตามรายทางที่เสด็จ
ไปยังเมะลาละ เพื่อรับรู้การร้องทุกข์ของราษฎร ดังข้อความด้านล่าง

...ทรงวินิจฉัยอรรถคดีของอาณาประชาราษฎร์ซึ่งเจ้าหน้าที่ทั้งค่างไว้ หรือปล่อยให้ล่าช้า...
แต่เจ้าหน้าที่นั้นแบ่งเป็นสองฝ่าย พวกที่ทำความดีความชอบในการต้อนรับเสด็จ และได้
ประกอบราชกิจให้ราษฎรแซ่ซ้องสรรเสริญ ก็ได้รับพระราชทานบำเหน็จรางวัล เลื่อนยศ
ศักดิ์ฐานันดร ผู้ที่บกพร่องในเวลารับเสด็จ หรือได้ทำความผิดร้ายอะไรไว้...ก็ต้องประสบ
เคราะห์กรรมอย่างร้ายแรงไปตามกัน

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 120)

การแต่งงานระหว่างรัฐเป็นไปเพื่อความมั่นคงแห่งรัฐ ดังเช่นการสู่ขอหมั้นที่ซึ่งเป็นบุตรสาว
ของชายซึ่งชาวเมะลาละนับหน้าถือตาให้เป็นสะใภ้หลวงนั้น มิได้เป็นไปเพราะความเสน่หาทั่วไป หากเป็นไปเพื่อ
ผูกหัวใจของชาวเมะลาละให้แนบแน่นกับหงสาวดี

3.3 ความสัมพันธ์แบบข้ากับเจ้า บ่าวกับนาย ดังที่ครอบครัวของหมั้นที่ปลูกฝังความจงรักภักดี
ให้เธอปฏิบัติต่อตระกูลของวัชรานั้น สะท้อนว่าครอบครัวของเธออยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ดังข้อความด้านล่าง

“ที่สุดแต่เจ้านายจะซุบเสียง” บิดาหมั้นที่ตอบ “ข้าพเจ้าเชื่อตัวเองว่าได้ทำตน
เป็นข้าที่ซื่อสัตย์ตั้งแต่ชั่วปู่ชั่วพ่อ จนถึงตัวข้าพเจ้า และลูกหมั้นที่เขาก็ตักใจที่จะเป็นข้า
ที่ซื่อสัตย์เช่นเดียวกัน”

(พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, หน้า 70)

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบในสองประเด็นหลักข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ตัวละครชายในนวนิยายเรื่อง *กุหลาบเมาะลำเลิง* ซึ่งประกอบด้วย วัชร เจ้าชายโสภณา พระเจ้ากรุงหงสาวดี บิดาของวัชร และบิดาของมณฑิ มีความเป็นสุภาพบุรุษแบบชายผู้ดี กล่าวคือ เกิดในชาติตระกูลสูง ได้รับการอบรมและการศึกษาดี มีความซื่อสัตย์ และรักษามิตรภาพระหว่างสหาย จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยกลับพบว่าตัวละครหลักอย่าง วัชรกลับมีคุณสมบัติที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานชายผู้ดี เช่น การไม่ให้เกียรติสุภาพสตรี ด้วยการละเมิดเกียรติ และศักดิ์ศรีของอัญชลีและมณฑิ รวมถึงกระทำการก่อกวนแบบเด็ก ขาดความสุ่ม-เคร่งขรึม คิดว่าตนได้กระทำการทุกอย่างด้วยความถูกต้อง ความคิดเช่นนี้ของวัชรนำมาสู่ความยุ่งเหยิงแก่ตัวละครทุกตัวในเรื่องและนำไปสู่แก่นสาระของเรื่องที่ต้องการเผยให้เห็นการกระทำของตัวละครชายที่สร้างปัญหาในทุกมิติ

อนึ่งผู้วิจัยไม่พบคุณสมบัติความเป็นสุภาพบุรุษแบบชายสามัญชนในตัวละครหลัก โดยเฉพาะการทำเพื่อผู้อื่นและการต่อสู้กับความอยุติธรรม หากพบในตัวละครเสริมอย่างบิดามณฑิที่เกิดในชาติตระกูลสามัญชน และพยายามผลักดันตนเองให้มีความรู้ แต่คุณสมบัติเหล่านี้เป็นไปเพื่อรับใช้ชนชั้นนำ เช่นเดียวกับคุณสมบัติความเป็นสุภาพบุรุษแบบมีจริยธรรมนำทางที่พบน้อยมากในตัวละครหลัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้แต่งเจตนาให้ตัวละครแบบชายผู้ดีไร้คุณสมบัติข้อนี้ เพื่อไปเสริมแนวคิดสตรีนิยม (ซึ่งจะอภิปรายต่อไป)

เหตุใดตัวละครชายจึงแสดงออกเช่นนั้น จากการศึกษาแนวคิดที่ซ่อนอยู่ ผู้วิจัยพบแนวคิดชายเป็นใหญ่ และแนวคิดเชิงวิพากษ์อยู่เบื้องหลังการประกอบสร้างตัวละครชาย โดยเฉพาะแนวคิดสตรีนิยมและโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้น โดยปรากฏในบทบาทตัวละคร บทพูด สถานการณ์ ฉากและเงื่อนไข องค์ประกอบเหล่านี้ทำให้ภาพชายผู้ดีกลายเป็นสาเหตุของปัญหา ดูไร้ค่า ไร้แก่นสาร ไร้ความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง แม้เรื่องเล็กน้อย นอกจากนี้ยังให้พื้นที่แก่ตัวละครหญิงได้แสดงความคิดเห็นและวิพากษ์สังคมชายเป็นใหญ่ สิ่งนี้ยังขบขันให้เห็นว่าการกระทำของตัวละครชายที่ไร้ความเป็นสุภาพบุรุษนั้นส่งผลกระทบร้ายแรงต่อตัวละครหญิงเพียงใด ที่สุดแล้ว *กุหลาบเมาะลำเลิง* อาจพยายามชี้ให้เห็นว่าความเป็นสุภาพบุรุษจึงไม่ได้พิจารณากันที่ชาติตระกูล หากพิจารณาจากคุณธรรม การให้เกียรติผู้อื่นในฐานะมนุษย์ด้วยกัน ไม่จำเป็นต้องช่วยเหลือผู้อื่นตามที่สังคมคาดหวัง เพียงไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นอันเกิดจากความเห็นแก่ตัวเป็นพอ

แนวคิดเหล่านี้มักปรากฏในนวนิยายไทยช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ดังที่ธิดา ดาว เดชศรี (2562, หน้า 83) ได้อธิบายไว้ว่า สังคมไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้รับเอาแนวคิดสตรีนิยมเข้ามา ด้วยผู้หญิงมีการศึกษามากขึ้นจึงพบผู้หญิงเข้ามามีบทบาททางการเมืองและกลายเป็นผู้นำมากขึ้นเช่นกัน สอดคล้องกับที่वासนา บุญสม (2535, หน้า 28) ชี้ให้เห็นว่า พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ นำประสบการณ์ของการทำงานทูตในต่างประเทศ เรียนรู้และรับเอาแนวคิดหลักความเท่าเทียมของมนุษย์มาปรับใช้ในการสร้างตัวละครหญิง โดยปรากฏในนวนิยายหลายเรื่องที่ผู้หญิงได้แสดงท่าทีต่อต้านทำทลายความคิดจากสภาพสังคมจริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากข้อค้นพบสะท้อนว่านวนิยายมิใช่เพียงเรื่องอ่านเล่นเพื่อความบันเทิง หากวรรณกรรมทุกประเภทประกอบด้วยคุณค่าบางประการที่ผู้แต่งได้สร้างสรรค์จากแนวคิดและค่านิยมแห่งยุคสมัย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมต่างยุคในนวนิยายต่างสมัยที่สะท้อนผ่านตัวละครชายหญิงเพื่อเห็นการเปลี่ยนผ่านแนวคิดและค่านิยมของผู้คน

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). *ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หอสมุดแห่งชาติ.
- จุฑามาศ ศรีระชา. (2565). ดวงใจขบถ มธูรสถลกันตร์: จริยธรรมที่ปรากฏในตัวละครเอกชายในนวนิยายชุดสุภาพบุรุษจอมโจร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(7), 359-376.
- ชัยวัฒน์ ปะสุนะ. (2565). มะละแหม่ง: เมืองทำการค้าและศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมของอังกฤษในพม่า ระหว่าง ค.ศ.1826-1852. *วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์*, 9(1), 39-54.
- ชานันท์ ยอดหงษ์. (2558). *นายในสมัยรัชกาลที่ 6* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มติชน.
- ธิดาดาว เดชศรี. (2562). ความ “หัวโบราณ” ในนวนิยาย หัวรัก-เหวลึก ของหลวงวิจิตรวาทการ. *วรรณวิทัศน์*, 19(1), 81-106.
- วาสนา บุญสม. (2535). *บทบาทของผู้หญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2542). *กุหลาบมาะลำเลิง*. สร้างสรรค์บุ๊ค.
- สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2551). “สุภาพบุรุษ” ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว *กับวรรณกรรมศรีบูรพา*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- Glaser, B. G. (1998). *Doing grounded theory: Issues and discussions*. Sociology Press.